

HÖÖK svarar CRONER

I anledning av dr Fritz Croners recension av min bok "Tjänstemännen och den industriella omvandlingen" skulle jag vilja framföra några synpunkter. Visserligen vågar jag inte hoppas att därmed nå en revidering av den auktoritativa dom, som ges redan i recensionens rubrik: "Icke godkänd tjänstemannautredning". Men jag vill ändå ta vara på den gentlemannamässiga sedvänjan att låta författare urskulda och förklara sina tillkortakommanden. Kanske kan det i någon liten mån förhindra att andra, som ger sig in på detta område, råkar i samma predikament.

Till en början vill jag framhålla den för mig trösterika omständigheten att dr Croner finner rapporterna från de medtagna företagen givande och intressanta. De delarna var tänkta som det väsentliga i boken. I detta sammanhang vill jag även framhålla att det, såsom recensenten betonar, för visso varit önskvärt ur många synpunkter, om undersökningen kunnat utsträckas till fler än tolv företag, som ingått i mitt material. Som i allt utredningsarbete har också i detta fall möjliga resultat måst vägas mot insatserna av arbete och pengar, och jag vågar med bestämdhet hävda att man denna gång inte kunnat göra utredningen mer omfattande utan enorma ytterligare arbetsinsatser. Utan den tålmodiga och mycket tidskrävande materialinsamling — t ex registrering av varje personalförändring som skett i de olika företagen sedan femton år tillbaka i tiden — som utförts av medlemmar i SNSs lokalgrupper hade utredningen inte kommit till stånd. Då dessa lokalgrupper endast finns på ett fåtal platser i landet skulle en insamling av ytterligare material fått ske efter helt andra och med all säkerhet mycket kostnadskrävande linjer. Dessutom är de företag, som är benägna och har möjlighet att åtaga sig de mycket stora besvär, som materialinsamlingen i detta fall kräver, inte heller alltför talrika.

Skulle för övrigt, som dr Croner önskar, case studies av denna art ersättas med "statistiskt tillfredsställande metoder" skulle det bli fråga om minst flera hundra företag. Att även dr Croner avskräcks inför kostnaderna av en sådan metod bestyrks av hans bok "Tjänstemannakåren i det moderna samhället", där för detaljredovisning och detaljdiskussion case studies kommit till användning, vilket också bekräftas i recensionen: "I likhet med det tillvägagångssätt, som jag använt mig av . . . har Höök vänt sig till några företag . . ."

"Det värsta, som författaren i detta avseende producerat" finner anmälaren vara den bestämning av tjänstemannabegreppet som jag använt mig av. Jag kan väl förstå att mot bakgrunden av recensentens egna ansträngningar att finna en allmängiltig definition av tjänstemannabegreppet denne finner mitt förfarande torftigt och lättvindligt. Enligt mitt förmenande kan en definitions "riktighet" endast bedömas ur synpunkten av dess lämplighet och användbarhet med hänsyn till den i ifrågavarande sammanhang resta frågeställningen. Då dr Croner inte uttalat sig om han finner min frågeställning fruktbar eller ej och inte heller behandlat sambandet mellan frågeställning och förevarande definition i min undersökning är det tyvärr svårt för mig att se vart hans kritik syftar. Jag har velat undersöka och i möjligaste mån förklara en viss personalgrupps utveckling under en viss period och jag torde då vara i min fulla rätt — och det torde även vara fullt vetenskapligt försvarligt — att bestämma denna grupp genom en uppräknig. Att jag sedan utgått från Arbetsgivareföreningens yrkeskod för tjänstemän för min uppräknig av de personalgrupper som omfattas av undersökningen anser jag ligga helt i linje med det i utredningen ställda problemet: "att klarlägga de förhållanden och faktorer som medverkat" till den personalutveckling inom industrien som i den allmänna diskussionen rubriceras såsom "tjänstemännens tillväxt". Här skiljer sig dock tydligen min och recensentens åsikt då denne säger: "Om man anser denna för helt andra ändamål uppgjorda yrkeskod tillfyllest för en sociologisk analys av den typ det varit fråga om i Hööks undersökning har man faktiskt blygsamma anspråk på klarhet." Som jag nyss antytt yttrar sig anmälaren inte om min frågeställning varför jag kanske får upppepa att det i utredningen "ingalunda (varit) avsikten att försöka bedöma förvaltningspersonalens sociala och politiska status" utan att belysa utvecklingen av en på förut angivet sätt avgränsad, statistisk population. Jag hoppas dr Croner överser med min halsstarrighet, då jag framhårdar i den åsikten att SAFs yrkeskod från denna utgångspunkt fyller alla rimliga krav på klarhet.

Recensenten finner det vidare chockerande att jag som en hjälp till den gjorda uppräknigen "uppställer" en "allmän regel": att som tjänstemän icke skall räknas arbetstagare, vars löneförhållanden regleras av kollektivavtal. Därtill fogar dr Croner kommentaren: "Skrivet och tryckt år 1953 i en skrift utgiven av Industriens Utred-

ningsinstitut och Studieförbundet. Näringsliv och Samhälle!" Läser recensenten om berörda avsnitt (sid 108—109) skall han finna att jag inte uppställer utan åberopar denna allmänna regel. För att förtydliga berörda passus får jag framhålla — jag är ledsn om jag därvid chockerar dr Croner ytterligare — att den allmänna regel det är fråga om är en hjälpkonstruktion som faktiskt tillämpas i verkligheten då industriföretagen använder SAFs yrkeskod, och att vidare denna hjälpkonstruktion utom i något sällsynt undantagsfall stämmer med den av Arbetsgivareföreningen och Industrijtjänstemannaförbundet tillämpade gränsdragningen för tjänstemän. — Recensentens indignation på denna punkt kan måhända förklaras av att han förbisetat att undersökningen i ifrågavarande avsnitt endast gäller industritjänstemän och alltså inte andra grupper, t ex handelstjänstemän, för vilka en motsvarande hjälpkonstruktion eller "allmän regel" inte är användbar.

En annan invändning, som dr Croner riktar mot min tjänstemannadefinition och som om den vore riktig skulle vara berättigad, är att definitionen inte fått en konsekvent tillämpning i tiden. Recensenten framhåller sålunda att SAFs yrkeskod undergått betydande förändringar under undersökningsperioden. Jag är fullt medveten om att sådana ändringar skett. Jag har emellertid inte använt mig av den för varje år gällande indelningen, och jag kan inte finna något ställe i min bok som antyder detta. I stället har för hela perioden SAFs yrkeskod från ett visst år kommit till användning vid registreringerna av personalen vid de tolv undersökta företagen. Därför syns mig detta påpekande sakna all relevans i sammanhanget.

Definitionsfrågan har här diskuterats ganska utförligt då även vissa andra anmärkningar som dr Croner gjort mot min bok syns mig vara betingade av våra olika uppfattningar i nyss berörda frågor. Bland annat finner anmälaren det anmärkningsvärt att jag talar om att vissa arbetsuppgifter överförs från arbetare till tjänstemän, att arbetsledarnas uppgifter minskat i vissa och ökat i andra avseenden. Accepterar man min här ovan antydda metod för undersökning torde dylika iakttagelser framstå som ganska naturliga.

Till slut några ord om de statistiska skevheter och oklarheter dr Croner anser sig finna i undersökningen. Som en bakgrund till redovisningen av personalutvecklingen söker jag (sid 14—17) i all korthet ange hur förändringar i näringslivets struktur medverkat till en tillväxt av tjänstemännen. Den tanke som där antyts är helt enkelt följande: Har en ökning av det totala tjänstemannaantalet i landet kunnat registreras kan detta ha hängt samman med vissa skilda förändringar i näringslivets organisation och inriktning. För det första kan den relativa styrkan — mätt t ex i antalet yrkesverksamma — mellan näringsgrenarna ha förskjutits så att antalet tjänstemän ökat, även om antalet tjänstemän per hundra arbetare skulle ha varit oförändrat inom varje enskild näringsgren. Att den industrialisering och kommersialisering av näringslivet som tagit sig uttryck i en minskad andel av den yrkesverksamma befolkningen för jordbrukets del och en ökad andel för industri och handel, haft

en sådan verkan torde vara uppenbart. För det andra kan ett ändrat styrkeförhållande mellan branscherna inom en näringsgren haft en liknande effekt.

Det är främst på denna punkt, som dr Croner sätter in sin kritik av resonemanget, och anger min exemplifiering av den inverkan den förändrade strukturen inom industrien haft som "rent nonsens". Därvid tycks recensenten ha hängt upp sig på uttryckssättet att "vissa delbranscher med en hög andel förvaltningspersonal ökat i betydelse på bekostnad av grupper med en låg relativsiffra för ifrågavarande personal." Tydligt har han därvid totalt bortsett ifrån att det är ändringar i det relativa styrkeförhållandet mellan branscherna som avses med orden "ökat i betydelse på bekostnad av" eftersom han söker avfärda mitt resonemang med att visa att alla delbranscher inom industrien ökat sina siffror för antalet anställda. Hade recensenten haft vänligheten citera inte bara de sist anförda orden utan även den mening som därpå följer skulle läsarna av recensionen inte kunnat bringas en sådan kritik mot utformningen av resonemanget. Vill recensenten gå därefter att han betecknar hela resonemanget som meningslöst kan jag blott hävda att han gör oss ett instrument fattigare i den utrustning som står oss till buds för att förklara tjänstemännens tillväxt.

Replik

Någon borde ha talat om för magister Höök att man inte skall svara på recensioner (It is'nt done, you know...!). Bland mycket annat därför att sådana svar har den fatala benägenheten att från svar i sak bli svar i egen sak. Anser man att recensenten är värd besväret, finns det alltid tillfälle att diskutera muntligt med honom och på så sätt avlägsna ev missförstånd. Ingenting hade varit enklare i föreliggande fall. Det hade kanske varit nyttigare för saken och säkert nyttigare för författaren.

Hans älskvärda svar — och detta är det enda jag har att säga om det — visar i övrigt, att mina anmärkningar mot hans oklara uttryckssätt haft mer fog för sig än jag själv trodde. Magister Höök förklarar nu t ex, att det inte är någon "allmän regel" att kollektivavtalsmässig lönesättning utesluter tjänstemannaegenskapen, utan att detta är en "hjälpkonstruktion" för tolkningen av den undantagssituation, som än så länge föreligger inom större delen av industrin. Detta kan jag ju inte gärna bestrida, men säg det då direkt även i boken och säg inte motsatsen!

F. C.

... till för gjorda uppräknings "uppställda" tjänstemän icke skall räknas arbetslösa regleras av kollektivavtal. Därtill föreskrivs "Skrivet" och tryckt 31.12.34 i en kloft...